

O AȘEZARE STARČEVO-CRIȘ INEDITĂ LA GEOAGIU DE SUS

În perioada august-octombrie 1999, în zona satului Geoagiu de Sus s-au efectuat o serie de cercetări arheologice de suprafață, în urma cărora s-a recoltat un bogat material arheologic. Lucrarea de față își propune să facă cunoscut materialul arheologic descoperit în locul numit de localnici „La Craia”¹.

Localitatea Geoagiu de Sus, comuna Stremț, jud. Alba este situată într-o mică depresiune – Valea Geoagiului – care face legătura între localitățile Teiuș și Valea Mănăstirii. Prin descoperirile fortuite de aici, această localitate a intrat în literatura de specialitate încă din secolul trecut², beneficiind și de cercetări actuale³.

Punctul „La Craia”, a cărui cercetare face obiectul prezentei lucrări, este parte integrantă a unui ansamblu de mici platouri ce mărginesc valea în partea de nord. În partea estică grupul de platouri este mărginit de „Pârâul lui Indreș”, iar în cea vestică de două înălțimi cu o altitudine medie de 450 m, Bulzu și Cuciu, cea din urmă fiind deja cunoscută în literatura arheologică⁴. În partea nordică se află un masiv de calcar, Măgura Geomalului, cu o înălțime de 518 m.

Punctul în discuție se află situat pe terasa nord-estică, de-a lungul Pârâului Crăii, materialul arheologic fiind răspândit pe un areal de circa 3 ha.

În cele ce urmează vom analiza principalele caracteristici ale materialului recoltat, caracteristici pe baza cărora vom încerca o încadrare cultural-cronologică a așezării descoperite.

CERAMICA

Între materialele arheologice descoperite în această așezare, ceramica este predominantă. Deși abundentă cantitativ, aceasta este în mare majoritate atipică. În funcție de aspectul lor, materialele ceramice se pot clasifica în trei grupe: grosieră, semifină și fină.

Ceramica grosieră este cea mai numeroasă, având ca degresant pleavă, paie tocate sau nisip cu bobul mare. Ceramica este aspră la pipăit, având un aspect zgrunțuros. Arderea ei este reducătoare, incompletă și inegal distribuită pe suprafața vasului. Acest lucru face ca fragmentele ceramice să acopere o paletă coloristică diversă, plecând de la brun-gălbui și ajungând până la negru-cenușiu.

În ceea ce privește formele, acestea sunt greu de reconstituit. Cauza o reprezintă fragmentarea excesivă rezultată în urma intenselor lucrări agricole. Singurele fragmente care pot fi utilizate pentru o probabilă reconstituire a formelor sunt câteva funduri de vase și câteva buze.

Fragmentele în discuție pot face parte, potrivit încadrării lui Gh. Lazarovici⁵ din grupele de străchini:

-A1 (străchini cu fundul plat) - PL. I/4

-A3 (străchini cu fundul profilat) - PL. I/1, 2, 5.

Pe baza părților superioare ale vaselor, potrivit tipologiei lui Fl. Drașovean⁶, acestea sunt încadrabile în faza a III-a a culturii Starčevo-Criș (PL. I/1, 5, 6).

Ceramica semifină este o categorie mai slab reprezentată din punct de vedere al numărului de materiale. Ca degresant are utilizat nisip fin și pleavă, ceramica fiind lucrată destul de îngrijit. Arderea este reducătoare, dar este de o calitate superioară celei aplicate ceramicii grosiere. Culoarea pastei variază de la cărămiziu la brun.

Tipologic, formele sunt aceleași ca și cele ale ceramicii grosiere, la care se adaugă, conform tipologiei lui Gh. Lazarovici⁷ și străchini aparținând grupei A2 (PL. I/3). Alte două fragmente confecționate din ceramică semifină sunt două buze de vas, probabil de formă globulară (PL. II/2, 4).

¹ Cercetările de teren au fost efectuate de Ciprian Dărmăș și Costel Cioancă.

² *RepArhAlba.*, BMA II, Alba Iulia, 1995, p. 97.

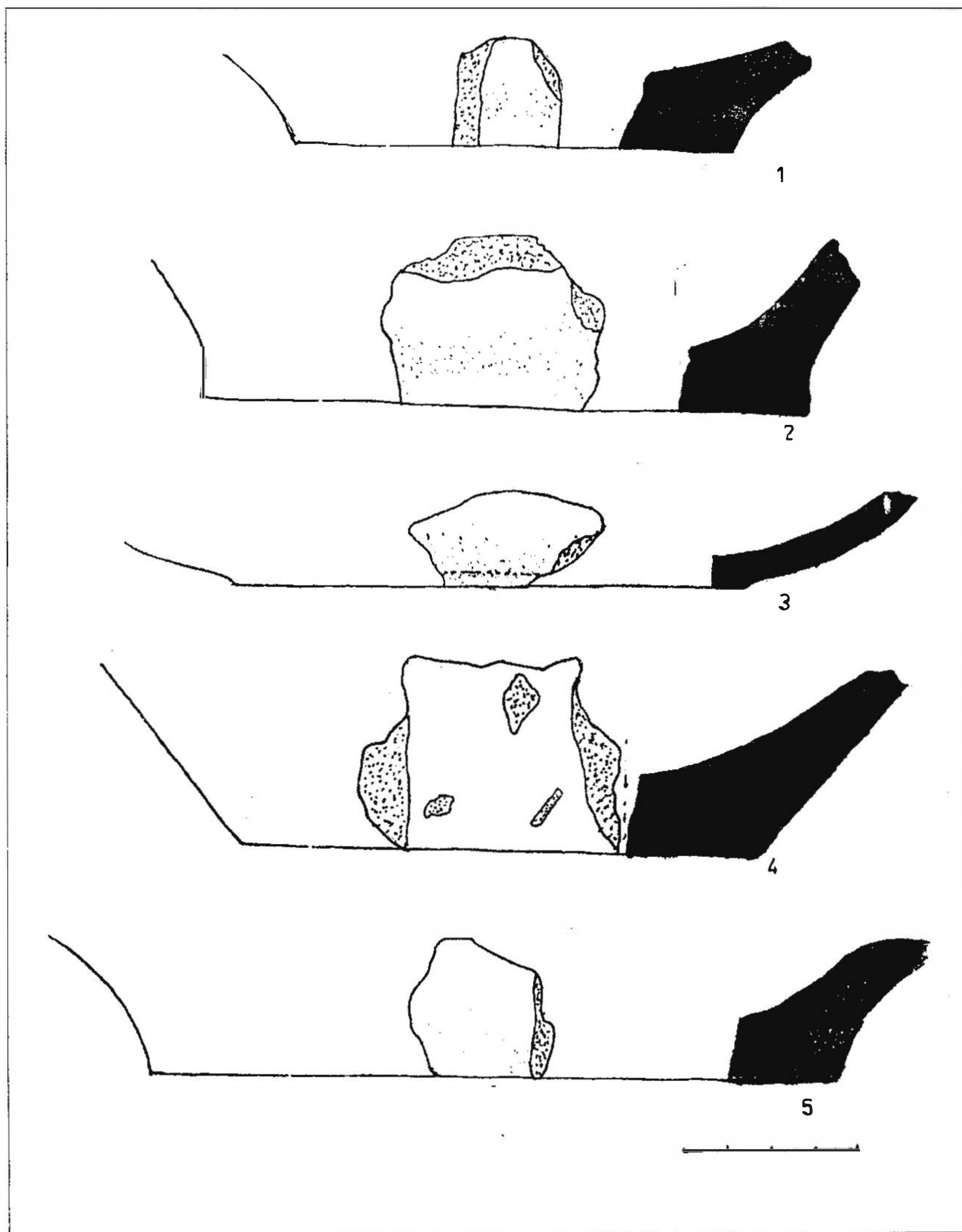
³ H. Ciugudean, *ActaMN*, 14, 1997, p. 43-49; C.I. Popa - Ciprian Dărmăș, *Corviniana*, IV/1998, p. 8-18.

⁴ H. Ciugudean, *op. cit.*; C. I. Popa - C. Dărmăș, *op. cit.*

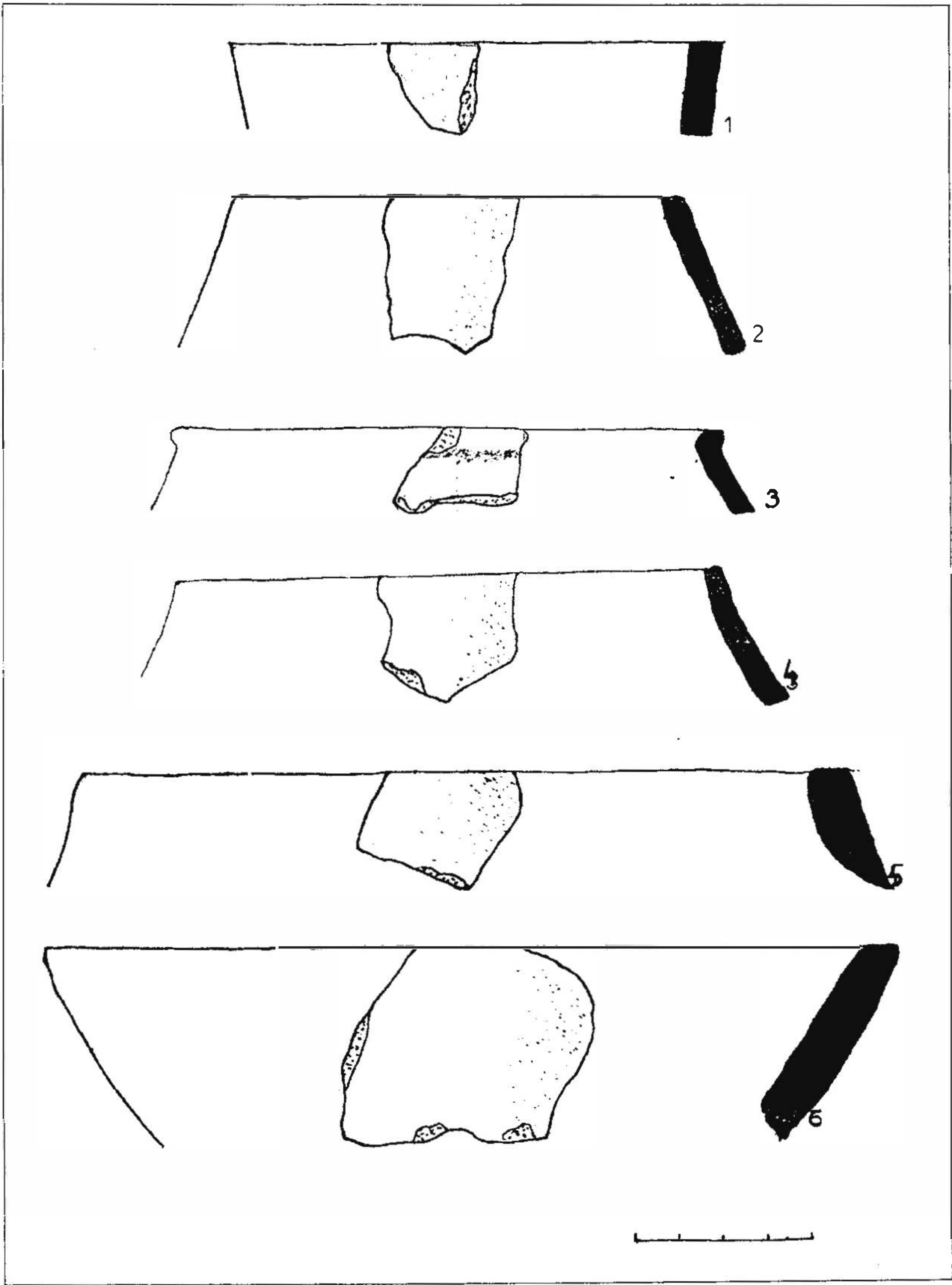
⁵ Gh. Lazarovici, *Neoliticul Banatului*, Cluj-Napoca, 1979, p. 37, fig. 2.

⁶ Fl. Drașovean, *Cultura Starčevo-Criș în bazinul Mureșului mijlociu*, în *Apulum*, XIX, 1981, p. 33-46.

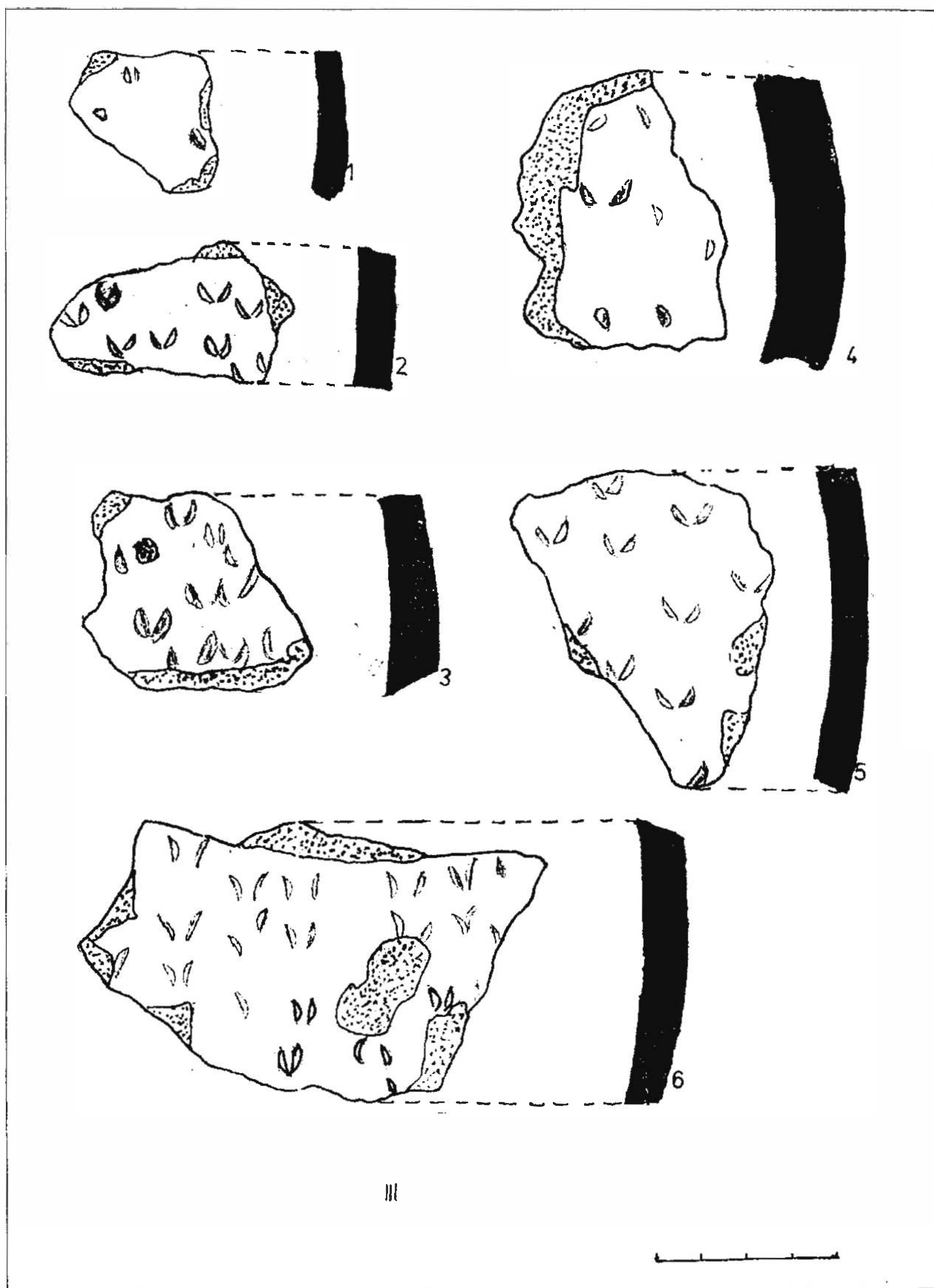
⁷ Gh. Lazarovici, *op. cit.*, p. 37, fig. 2.



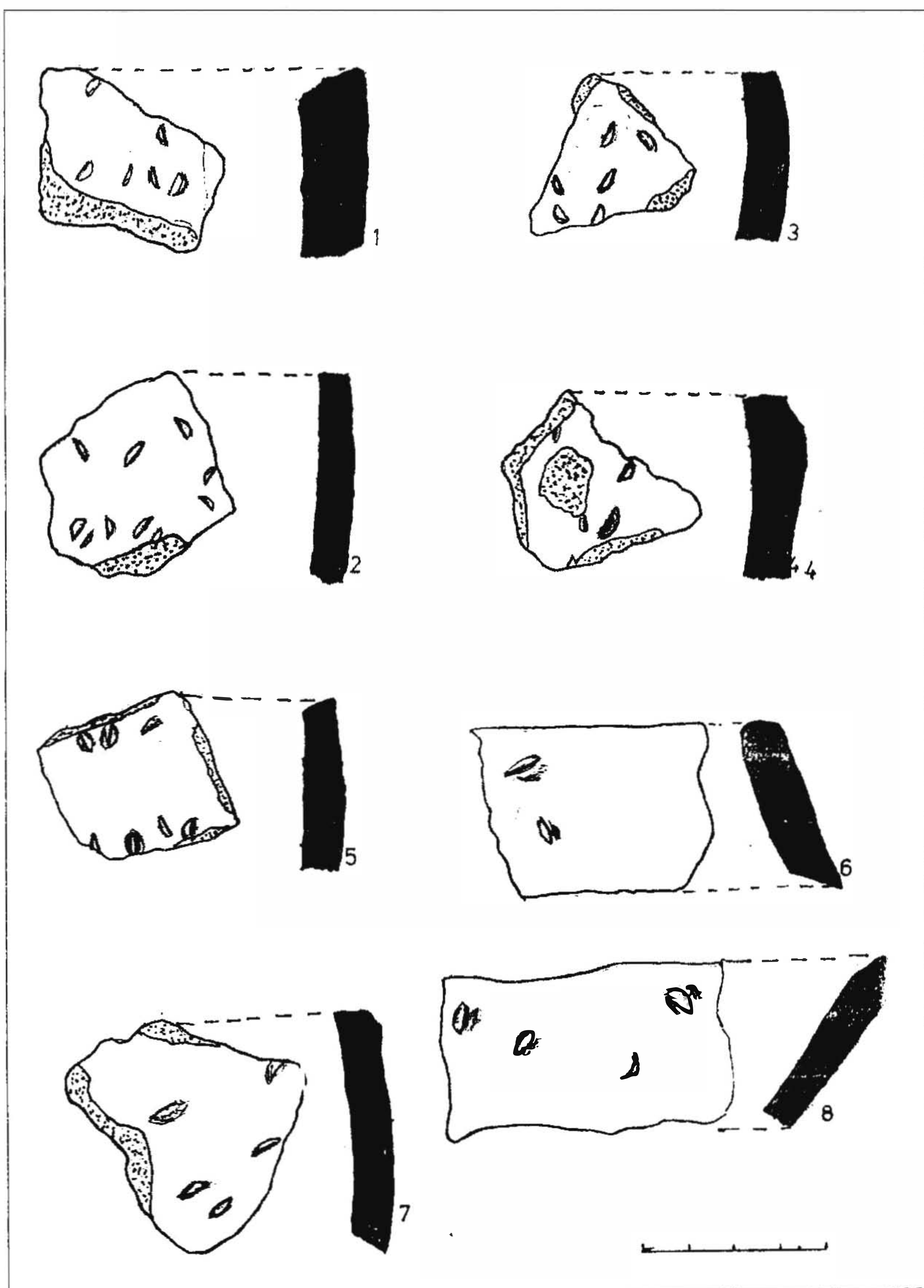
Pl. I



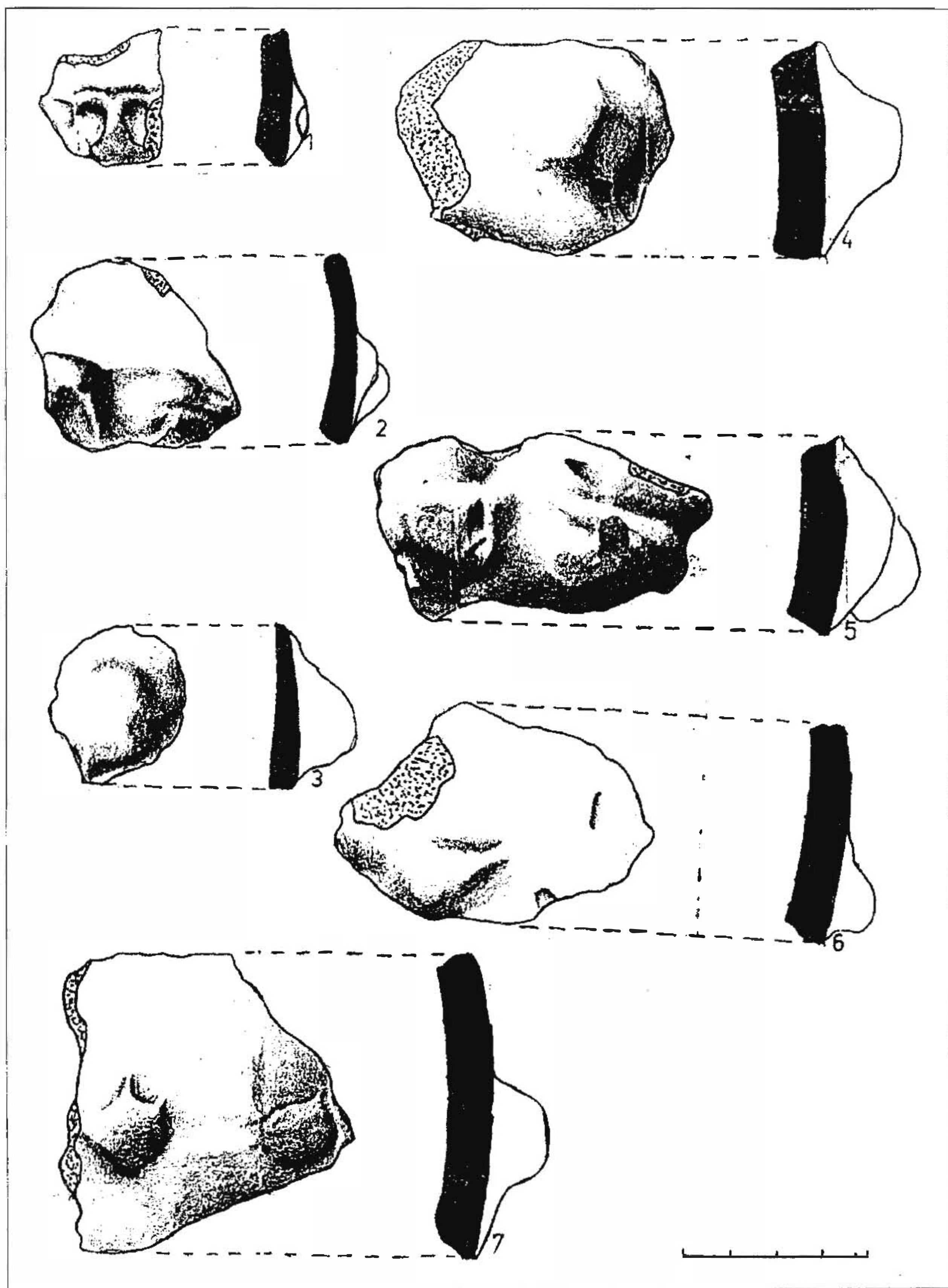
Pl. II



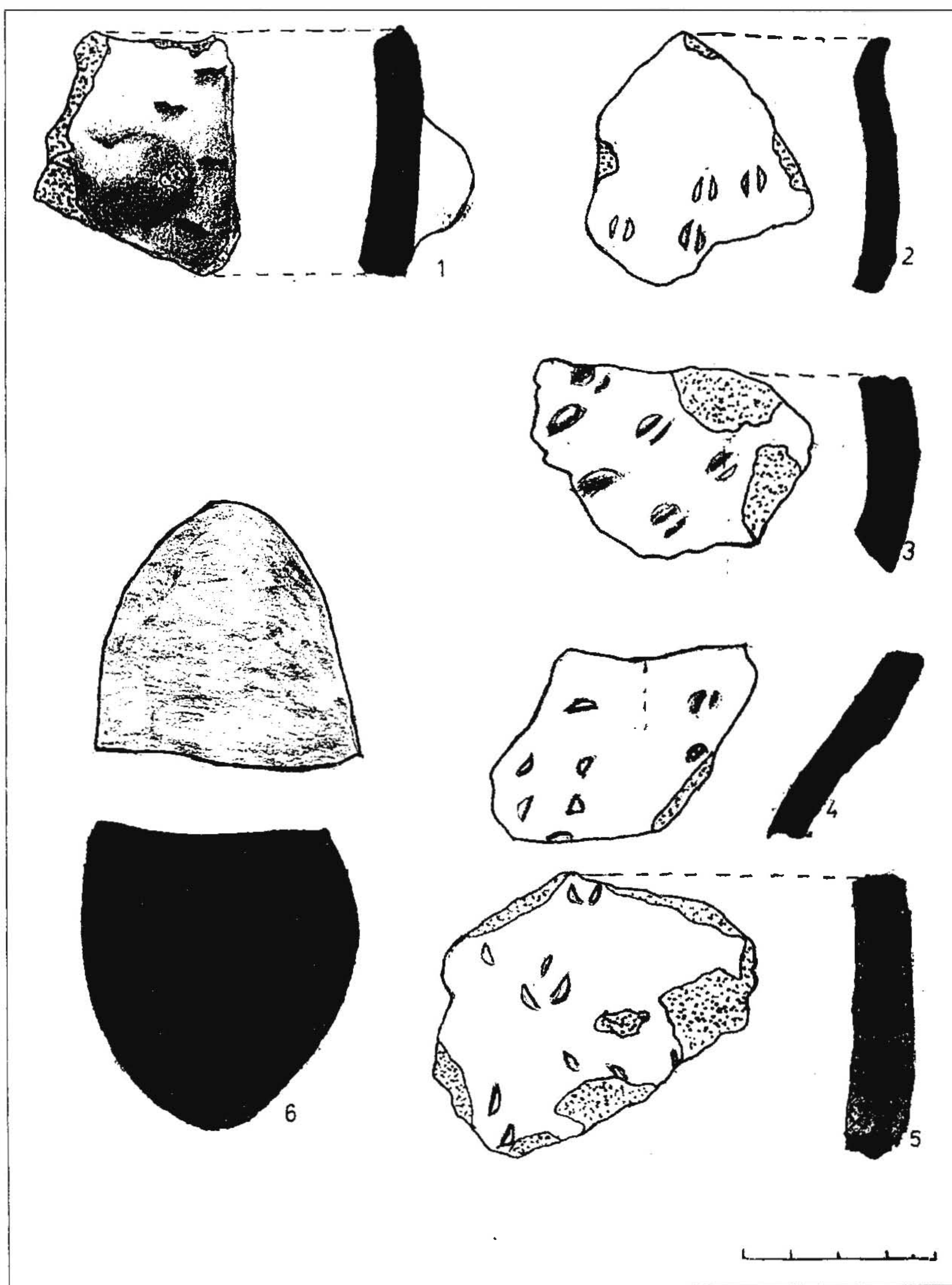
Pl. III



Pl. IV



Pl. V



Pl. VI

Ceramica fină este reprezentată de un singur fragment: o buză de vas cu marginea ușor evazată (PL. II/3). Această ceramică este foarte bine lucrată: pasta bine omogenizată și arderea foarte bună. Din cauza fragmentării, buza este greu de atribuit unei forme precise.

Ornamentația

În ceea ce privește ornamentația, tehnicile întâlnite sunt impresiunile cu unghia, ciupiturile și ornamentele în relief, reprezentate de butoni sau brăie alveolate.

Motivele decorative reprezentate de impresiunile cu unghia sunt grupate de Gh. Lazarovici⁸ în categoria „a”, cu peste 15 variante, putând fi întâlnite într-o oarecare măsură și pe materialul descoperit la Geoagiu de Sus. Impresiunile cu unghia și ciupiturile sunt distribuite atât organizat cât și neorganizat. Aceste motive ornamentale apar doar pe ceramica grosieră și semifină. Cele neorganizate se întâlnesc în exclusivitate pe ceramica grosieră (PL. IV/1-6; PL. III/1, 4; PL. VI/4, 5). Tot pe ceramica grosieră apar ciupiturile neorganizate (PL. IV/7, 8; PL. VI/2, 3). Pe ceramica semifină impresiunile cu unghia sunt realizate organizat sub forma cunoscută cu numele de „spic de grâu”⁹ (PL. III/2, 3, 5, 6).

Întâlnim, de asemenea, și o categorie ceramică barbotinată, în mare parte exfoliată, fapt care nu a permis studierea amănunțită a acesteia. Menționarea ei este însă necesară existând analogii în așezările cercetate în zonă¹⁰.

Ornamentația în relief este prezentă sub forma butonilor simpli sau dubli, precum și a brăelor alveolate. De remarcat este faptul că în totalitate butonii sunt neperforați. Se remarcă doi butoni cilindrici de tip protomă simplă (PL. V/3; PL. VI/1). Un alt tip de butoni simpli sunt cei de formă aproximativ triunghiulară (PL. V/6) sau cei de formă „trunchi de piramidă” (PL. V/4). Butonii de tip protomă dublă îi întâlnim pe trei fragmente ceramice (PL. V/2, 5, 7). Dorim să menționăm că nu excludem posibilitatea existenței unor șiruri de butoni, starea fragmentară a materialului nepermițând concluzii precise.

Ornamentul în relief reprezentat de brăul alveolat este întâlnit pe un singur fragment ceramic (PL. V/1).

MATERIALUL LITIC

Materialul litic este destul de slab reprezentat. Cea mai importantă piesă o reprezintă un fragment de frecător (PL. VI/6) realizat dintr-o rocă de culoare cenușie și având evidente urme de folosire. Pe lângă această piesă au mai apărut așchii de cuarțit care nu prezintă urme sigure de prelucrare.

MATERIALUL OSTEOLOGIC

Materialul osteologic cuprinde în totalitate oase de animale. Acestea prezintă puternice depuneri calcaroase, nepermițând observarea unor eventuale prelucrări.

ÎNCADRAREA CULTURAL-CRONOLOGICĂ

Neoliticul timpuriu din Transilvania, reprezentat prin complexul cultural Starčevo-Criș, nu a constituit în ultimii 15 ani prilej pentru vreun studiu monografic special de amploare. Articolele cele mai cuprinzătoare din etapa anterioară acestor ani au fost elaborate de N. Vlassa¹¹, Fl. Drașovean¹², și Gh. Lazarovici¹³. Totuși, un interes deosebit pentru această perioadă au manifestat în ultimul timp mai mulți cercetători¹⁴, care prin studiile lor au venit să clarifice unele necunoscute legate de această perioadă și implicit de această cultură. Pe baza materialului recoltat, a analogiilor cu siturile din zonă am încercat o încadrare cronologică, urmând ca următoarele cercetări să confirme sau să infirme concluziile noastre.

⁸ *Ibidem*, p. 37, fig. 3.

⁹ *Ibidem*, categoria „a1”, „a12”.

¹⁰ Hunedoara-Cimitirul reformat, Sebeș-Casa Jumba, Lancrăm, Dumitra, Ghirbom, Galda de Jos.

¹¹ N. Vlassa, *Cultura Criș în Transilvania*, în *ActaMN*, III, 1966, p. 9-48; Idem, *Cea mai veche fază a complexului cultural Starčevo-Criș în România*, în *ActaMN*, 1972, p. 7-28; Idem, *Neoliticul Transilvaniei*, Cluj-Napoca, 1976, p. 16-19, 56-87, 198-264; Idem, *Considerații asupra neoliticului timpuriu din România*, în *Marisia*, VIII, 1978, p. 25-34.

¹² Fl. Drașovean, *op. cit.*

¹³ Gh. Lazarovici, *op. cit.*; Idem, *Neoliticul timpuriu în România*, în *ActaMP*, VIII, 1984, p. 50-104.

¹⁴ M. Ciută, *O locuință de suprafață aparținând neoliticului timpuriu descoperită la Șeușa-„La cărarea morii”*, în *Apulum*, XXXV, 1998, p. 1-14; S. A. Luca - N. Boroffka - M. Ciută, *Așezarea neolitică aparținând culturii Starčevo-Criș de la Orăștie-Dealul Pemilor”, punctul X8*, în *Apulum*, XXXV, 1998, p. 17-29.

Din punct de vedere al principalelor forme apărute, al ornamentelor existente pe acest material și nu în ultimul rând pe baza analogiilor cu alte situri de pe cursul mijlociu al Mureșului¹⁵, înclinăm să plasăm așezarea de la Geoagiu de Sus în faza IIIB a culturii Starčevo-Criș. Această încadrare își găsește analogii în așezările cercetate precum cele de la Galda de Jos, Hunedoara, Ghirbom etc.

Rămâne ca viitoarele cercetări de suprafață sau sistematice să contureze această așezare și să aducă în atenția specialiștilor materiale care, chiar dacă nu vor schimba structura internă a culturii, vor introduce în literatura de specialitate o nouă așezare aparținând culturii Starčevo-Criș așezată în dreapta Mureșului.

CIPRIAN DĂRĂMUȘ – COSTEL CIOANCĂ
Universitatea „1 Decembrie 1918”
Alba Iulia

A NOVELTY STARČEVO-CRIȘ SETTLEMENT AT GEOAGIU DE SUS

SUMMARY

After some archaeological investigations on the ground, in the neighborhood of the villages Geoagiu de Sus and Stremț, in Alba county, there have been discovered many archaeological objects. The objects presented in the paper were discovered in the place “La Craia” and they belong to Starčevo-Criș Culture.

Among the objects discovered here the ceramics prevails, especially the rough type, but also the fine one. On the ceramics objects adornments can be observed, realized by pressing with a nail or relief.

The discovery certifies a Starčevo-Criș settlement resembling: Galda de Jos, Ghirbom, Dumitra etc., and belonging to the IIIB stage of the culture.

With this paper we add the discovery from Geoagiu de Sus to the few Starčevo-Criș settlements from the right part of Mureș river.

¹⁵ Cioclovina (HD); Galda de Jos, Ghirbom, Lancrăm, Tărtăria (AB)